

uating the phenomenon of terrorism in the form of globalization trends in the measurement system of international relations. World community appeared not ready for an adequately respond to the challenges of international terrorism. Stereotypical unilateral approaches to assessing the phenomenon of terrorism and counterterrorism generally caused by their politicized coverage in scientific thought.

Key words: terrorism, international terrorism, strategy of globalization, counterterrorist campaign, national interests, calls of globalization.

Отримано 24.01.2012

АРИФ ДЖАМІЛЬ ОГЛИ ГУЛІЄВ

Ариф Джаміль огли Гулієв, кандидат наук державного управління, кандидат юридичних наук, професор Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету, член Союзу журналістів України, член Міжнародного Союзу журналістів

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА БОРОТЬБА СВІТОВОГО СПІВТОВАРИСТВА ЗІ ЗЛОЧИНОМ ТЕРОРИЗМУ

У міжнародно-правовому плані вперше визначення поняття терористичної діяльності було дано в Конвенції про попередження і покарання актів тероризму, прийнятій Асамблеєю Ліги Націй 16 листопада 1937 р.¹. Відповідно до цієї Конвенції держави-учасниці взяли на себе зобов'язання утримуватися від будь-яких дій, що мають на меті сприяти терористичній діяльності, спрямованій проти іншої держави, і перешкоджати діям, у яких ця діяльність виражається. Держави-учасниці зобов'язалися також попереджати і припиняти види злочинної діяльності, спрямовані проти держави, та ті, що мають на меті або здатні тероризувати певних осіб, групи осіб:

1. Навмисні дії, спрямовані проти життя, тілесної недоторканності, здоров'я і свободи:
  - глав держав, осіб, що користуються прерогативами держави, їх спадкових або призначених наступників;
  - подружжя поіменних вище осіб;
  - осіб, наділених громадськими функціями або обов'язками, коли зазначену дію було скоєно у зв'язку з функціями чи обов'язками цих осіб.
2. Навмисні дії, що полягають у знищенні або заподіянні шкоди громадському майну або майну, призначеному для громадського користування, що належить іншій державі-учасниці або перебуває в його веденні.
3. Навмисна дія, здатна наразити на небезпеку людські життя шляхом створення загальної небезпеки.
4. Спроба скоїти порушення, передбачені положеннями Конвенції. Злочинним, зокрема, визнавався факт виготовлення, добування, зберігання або постачання зброєю, вибуховими речовинами або шкідливими речовинами з метою виконання у будь-якій країні порушення, переслідуваного в кримінальному порядку.

Таким чином, Міжнародна конвенція Ліги Націй про запобігання і покарання актів тероризму 1937 р. кодифікує важливу сферу регулятивного впливу міжнародного права з боротьби світового співтовариства з міжнародним злочиним тероризму.

Розробка багатоаспектної тематики міжнародного тероризму практикою міжнародного права активізувалася в 70–80-х рр. ХХ ст., коли були підготовлені в цілому 19 міжнародних конвенцій.

Ураховуючи різні види тероризму, регульовані міжнародними договорами щодо боротьби з тероризмом, на наш погляд, доцільно проаналізувати деякі з них з точки зору визначення поняття тероризму. У зв'язку з цим заслуговує на увагу Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом 1997 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р. Ці конвенції не містять визначення поняття «тероризм» і відсилають до міжнародних договорів, що стосуються міжнародного співробітництва в боротьбі з окремими видами тероризму.

Так, зокрема, Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму в ст. 2 передбачає, що «будь-яка особа вчиняє злочин, якщо вона будь-якими методами, прямо чи опосередковано, незаконно та умисно надає кошти... з наміром, щоб вони використовувалися... для вчинення: а) будь-якого діяння, що являє собою злочин згідно зі сферою застосування одного з договорів, перелічених у додатку, та визначенням, що міститься в ньому. Злочини, що охоплюються такими переліченими у додатку Конвенції, як Конвенція про злочини та інші акти, що здійснюються на борту повітряних суден, від 14 вересня 1963 р., Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден від 16 грудня 1970 р., Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації від 23 вересня 1971 р., Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипло-

матичних агентів, від 14 грудня 1973 р., Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 14 грудня 1979 р., Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу від 3 березня 1980 р., Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення від 1 березня 1991 р., є актами міжнародного тероризму. Таке визнання закріплено, зокрема в резолюції Генеральної Асамблеї ООН 49/60 від 9 грудня 1994 р.

Формулюванням поняття «міжнародний тероризм» займаються й різні органи ООН². Зокрема, це питання розглядалося Генеральною Асамблеєю ООН на 27, 31 і 39-й сесіях. У 1972 р. Секретаріат ООН підготував спеціальне дослідження, в якому також було зроблено спробу дати визначення цьому поняттю. Відповідно до рекомендації Генерального секретаря ООН в 1973 і 1977 рр. держави надали свої пропозиції з питання визначення поняття «міжнародний тероризм» Спеціальному комітету з міжнародного тероризму.

І. І. Карпець, кваліфікуючи тероризм як злочин міжнародного характеру особливого виду, дає йому таке визначення: «Тероризм – це міжнародна або внутрішньодержавна (має міжнародний, тобто охоплює дві або більше держав, характер), організаційна та інша діяльність, спрямована на створення спеціальних організацій і груп для вчинення вбивств і замаху на вбивство, нанесення тілесних ушкоджень, застосування насильства і захоплення людей в якості заручників з метою отримання викупу, насильницького позбавлення людини свободи, поєданого з наругою над особистістю, застосуванням тортур, шантажу і т.д.; тероризм може супроводжуватися руйнуванням і пограбуванням будівель, житлових приміщень та інших об'єктів»³.

З урахуванням проаналізованих міжнародно-правових актів, законодавчої практики і доктрини окремих держав, а також беручи до уваги викладений вище підхід, можна запропонувати таке визначення поняття «тероризм». Тероризм – це соціально і політично мотивоване, що систематично використовують, нелегітимне насильство чи загроза його застосування щодо фізичних осіб та матеріальних об'єктів з метою залякування та спонукання населення, окремих його груп, державних органів, міжнародних та громадських організацій до здійснення певних дій або утримання від них в інтересах суб'єктів тероризму.

Розглянуті вище підходи до визначення поняття «міжнародний тероризм» хоча і не претендують на універсальний характер, можуть тим не менше бути покладені в основу розробки та прийняття загальних визначень поняття тероризму⁴ та міжнародного тероризму, що є виключно важливим для організації адекватної протидії світового співтовариства терористичній загрозі людству⁵.

У зв'язку з проблемою визначення понять «тероризм» і «міжнародний тероризм», на наш погляд, було б доцільно створити під егідою ООН міжнародну комісію з уніфікації національних законів щодо боротьби з тероризмом, яка: а) виробила би загальне взаємоприйнятне визначення тероризму, б) уніфікувала би міри покарання щодо нього. Вироблення такого узгодженого визначення тероризму необхідне з точки зору підвищення ефективності боротьби з ним.

Зарубіжні фахівці також відзначають труднощі у визначенні понять «тероризм» і «міжнародний тероризм». Так, наприклад, Ханс-Петер Гассер, вивчаючи проблеми терору, вказує, що «тероризм – це соціальне явище, занадто складне, щоб підлягати простому і практичному визначенню. Видається, що юристи та інші фахівці не виробили єдиного розуміння його значення та наслідків»⁶.

Спроби дати визначення поняттям «тероризм» і «міжнародний тероризм», найбільш активно робилися в 70-ті рр. ХХ ст. – у початковий період інтенсивного вивчення питань тероризму взагалі і міжнародного тероризму зокрема. У цей період американські вчені В. Маллісон і С. Маллісон визначали терор як «систематичне використання крайнього насильства та погрози насильством для досягнення публічних або політичних цілей»⁷. У цілому ж більшість західних дослідників виступали за неможливість точного визначення поняття «тероризм». Такої позиції дотримувалися зокрема азербайджанські фахівці К. Салімов і К. Саріджалінська⁸.

У 70–90-х рр. минулого століття поширення отримав міжнародний тероризм (вбивства або викрадення глав держав, місій, міжнародних організацій, вибухи в аеропортах, вокзалах, угон повітряних суден), що визначається в літературі таким чином. Так, вітчизняний «Енциклопедичний словник державного управління» визначає міжнародний тероризм як «сукупність суспільно небезпечних у міжнародному плані діянь, що тягнуть безглузду загибель людей, порушують нормальну дипломатичну діяльність держав та їх представників і утруднюють здійснення міжнародних контактів і зустрічей, а також транспортних зв'язків між державами»⁹.

Незважаючи на значну кількість універсальних і регіональних міжнародних договорів з проблематики боротьби з міжнародним тероризмом, загальновизнаного, заснованого на суворих критеріях ідентифікації і систематизації подій поняття «міжнародний тероризм» сьогодні не вироблено¹⁰.

У 1972 р. Генеральна Асамблея ООН утворила для цілей визначення поняття «тероризм» комітет «ad hoc» з тероризму, одним з мандатів якого було визначення цього поняття. Незважаючи на вжиті цим комітетом зусилля, досі не досягнуто згоди всіх зацікавлених держав з приводу визначення поняття «тероризм», його змісту. Особливо різняться ці поняття у представників розвинених у промисловому відношенні державах, та тих, що розвиваються. Разом з тим проблема універсального розуміння змісту терміна «тероризм» має важливе значення саме з точки зору узгоджених дій держав у галузі боротьби з цим явищем як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Дискусії в рамках комітету з тероризму свідчать, що деякі фахівці розглядають¹¹ в якості основної характеристики тероризму окремі види діяльності. Інші робили наголос на зазначення у визначенні цього поняття досягнення будь-якої протиправної мети. Треті вважали, що головним у визначенні поняття «теро-

ризм) є характеристика злочинця, його намірів. Окремі фахівці в галузі міжнародного права вважають, що «взяття заручників, захоплення літаків, саботаж, вбивства, погрози, безладна бомбування або стрільба»¹² є актами тероризму. Однак, на наш погляд, очевидно, що не всяке вбивство, погроза або стрільба можуть бути охарактеризовані як теракт. Зокрема, загроза з боку будь-якої держави, що вона надасть збройну допомогу іншій державі в рамках відповідного договору про допомогу в разі агресії проти цієї держави, не може бути прирівняна до акту тероризму.

Ураховуючи сказане вище, можна погодитися в принципі з визначенням тероризму як складного соціально-політичного явища, запропонованого відомим у цій галузі дослідником В. Є. Петрищевим. Він зокрема вважає, що «тероризм – це систематичне, соціально або політично мотивоване, ідеологічно обґрунтоване використання насильства або погроз застосування такого, за допомогою якого через залякування фізичних осіб здійснюється управління їхньою поведінкою у вигідному для терористів напрямі та досягаються переслідуювані терористами цілі»¹³.

У визначенні поняття «тероризм», на нашу думку, також має бути відображено розмаїття актів тероризму за масштабами, виконавцями, формами, методами, природою тощо. Іншими словами, має враховуватися класифікація тероризму, яка різниться:

– за методами впливу (з використанням фізичного насильства, із застосуванням методів морально-психологічного насильства), за характером приналежності суб'єктів терористичної діяльності (внутрішній, міжнародний тероризм);

– за метою (гуртуючий тероризм, демонстраційний тероризм, конфронтаційний тероризм, провокаційний тероризм), за засобами, використовують при здійсненні терактів (традиційний тероризм із застосуванням звичайної зброї і технологічний тероризм з використанням новітніх досягнень у різних галузях науки і техніки);

– за об'єктами посягання (викрадення повітряних суден, захоплення морських вантажних і пасажирських суден, захоплення заручників з числа дипломатів і відомих політичних діячів і т.п.).

Існують, на наш погляд, об'єктивні причини, що ускладнюють узгодження загальноновизнаного визначення міжнародного тероризму на універсальному рівні.

По-перше, багатогранність проявів тероризму, як це впливає з аналізу перелічених вище конвенційних актів.

По-друге, визначення міжнародного тероризму має бути узгоджене з трактуванням тероризму взагалі (перш за все, на основі досвіду тієї чи іншої держави), що міститься у внутрішніх законодавствах, які багато в чому різняться. Недосконалість або недостатня сумісність національних правових систем, що супроводжуються розбіжностями політичного, релігійного та іншого характеру, не дають змогу виробити загальносвітовий підхід до визначення поняття «міжнародний тероризм» і відповідно до ефективної боротьби з ним.

По-третє, як зазначає І. І. Карпець, процес вироблення єдиного загальноприйнятого визначення ускладнюють і суб'єктивні чинники: небажання деяких держав зв'язувати себе твердою формулою, здатною створити перешкоди від прихованої до світу і власного народу зв'язку з терористичною діяльністю¹⁴.

Деякі юристи, виходячи з того, що тероризм – це перш за все міжнародне явище, при аналізі і кваліфікації якого кожна держава спирається на власні інтереси (економічні, геополітичні, військові та ін.), досить скептично ставляться до перспективи однакості світового співтовариства щодо чіткого і всеосяжного визначення тероризму. Так, зокрема, В. Є. Петрищев у зв'язку з цим зазначає, що «можна, звичайно, уявити утопічну ситуацію, за якої верховні влади всіх держав вирішать спільно боротися з міжнародним тероризмом, спираючись на якісь загальнолюдські цінності. Однак, до яких наслідків у галузі практичної політики веде підхід, коли чільне місце займають не інтереси власної країни, а «загальнолюдські» ідеали, ми знаємо з уроку власної новітньої історії. У реальному житті державні діячі вболівають за добробут власної країни і свого народу, формують політику, відштовхуючись саме від національних інтересів. При цьому методи практичної її реалізації ззовні можуть набувати досить цинічних форм»¹⁵.

Поділяючи позиції В. Є. Петрищева щодо «загальнолюдських» ідеалів, спотворень у практичній політиці щодо забезпечення цих ідеалів, слід відзначити в цьому зв'язку, що ситуація з виробленням загальноновизнаного поняття «міжнародний тероризм» ускладнюється. Йдеться про збільшену в умовах глобальної інформаційної революції поінформованість суспільства, постійно зростаючий вплив ЗМІ на свідомість людей¹⁶. Суттєву роль відіграє і специфіка внутрішньополітичної ситуації в різних країнах. У результаті на міжнародному інформаційному полі навколо кожної події, пов'язаної з терористичним актом, утворюється досить складна, динамічна і значною мірою суперечлива ситуація, перш за все з точки зору громадської думки. Це, як справедливо зазначає В. І. Кривохижа, «не може не позначатися на трактуванні подій, у тому числі й офіційному, змісті й визначенні поняття» тероризм»¹⁷.

Аналіз наведеного визначення дає змогу зробити висновок про те, що воно не повністю відображає сутність і зміст власне тероризму.

Дійсно, метою діяльності терористів може бути не тільки прагнення вплинути на прийняття рішень органами влади. У широкому сенсі тероризм – це спосіб управління людьми через їх залякування. У зв'язку з цим терористи можуть мати на меті вплив на людей, які не мають відношення до органів влади (соціальні верстви і групи; категорії громадян виділені з національної расової, політичної, майнової, конфесійної чи іншої приналежності, нарешті, все населення)¹⁸.

Крім того, навряд чи можна визнати обґрунтованим віднесення залякування населення до категорії цілей тероризму. На наш погляд, залякування як сутнісний елемент тероризму може бути лише інструментом для досягнення цілей тероризму.

¹ Прохоров А. М. Большой энциклопедический словарь / А. М. Прохоров. – М., 1997. – С. 1147.

² Гулиев А. Д. Международный орган – Организация Объединенных Наций – в борьбе с терроризмом / А. Д. Гулиев. Права і суспільство: –Дн., 2009. – № 6. – С. 159–164.

³ Карпец И. И. Преступления международного характера / И. И. Карпец. Монография. – М.: Юрид. лит., 1979. – С. 102.

⁴ Антипенко В. Ф. Механизм международно-правового регулирования борьбы с терроризмом: / В. Ф. Антипенко автореферат дисс. док. юрид. наук. – М., 2004. – 60 с.

⁵ Гулиев А. Д. Международный терроризм не только угроза отдельно взятым государствам, но и вызов всему человечеству / А. Д. Гулиев. Институт философии, социологии и права НАН Азербайджана. Материалы Международной конференции «Современные проблемы правовой науки и образования и пути их разрешения». – Баку, 2011. – С. 395–399.

⁶ Ханс-Петер Гассер. Запреты на акты террора в международном гуманитарном праве / Ханс-Петер Гассер. Международный Комитет Красного Креста. – М., 1994. – С. 2.

⁷ Ляхов Е. Г., Попов А. В. Терроризм: национальный и международный контроль / Е. Г. Ляхов, А. В. Попов. – Москва – Ростов на Дону, 1999. – С. 20.

⁸ Салимов К., Сариджалинская К. О некоторых причинах внутригосударственного и международного терроризма. / К. Салимов и К. Сариджалинская. Государство и право. – Баку, 1997. – № 1.

⁹ Энциклопедичний словник з державного управління / уклад. Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.

¹⁰ Подробно см: Конвенция о борьбе с незаконным захватом воздушных судов 1970 г., Конвенция о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности гражданской авиации 1971 г., Международная конвенция о предотвращении и наказании преступлений против лиц, пользующихся международной защитой, в том числе дипломатических агентов 1973 г., Европейская конвенция о пресечении терроризма 1977 г., Международная конвенция о борьбе с захватом заложников 1979 г., Международная конвенция о физической защите ядерного материала 1980 г., Международная конвенция о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности морского судоходства 1988 г., Международная конвенция о борьбе с бомбовым терроризмом 1998 г., Конвенция о маркировке пластиковых взрывчатых веществ с целью их обнаружения 1991 г., Протокол о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности стационарных платформ, расположенных на континентальном шельфе 1988 г., Дополнительный протокол о борьбе с незаконными актами насилия в аэропортах, обслуживающих международную гражданскую авиацию 1988 г., Международная конвенция о борьбе с финансированием терроризма (1999 г.)

¹¹ Бояр-Созонович Т. С. Международный терроризм: политико-правовые аспекты / Т. С. Бояр-Созонович. – Киев; Одесса: Либідь, 1991. – 161 с.; Селюкова Е. А. Причины возникновения терроризма за рубежом и в России / Е. А. Селюкова // Актуальные проблемы безопасности жизнедеятельности и защиты населения и территорий в ЧС. – Ставрополь: Изд-во Сев-КавГТУ, 2010. – С. 33–36; Канцір В. С. Філософія міжнародного тероризму: правовий вимір: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня д-ра юридичних наук: спец. 12.00.12 «Філософія права» / Канцір В. С.; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Л., 2011. – 34 с.

¹² Антипенко В. Ф. Механизм международно-правового регулирования борьбы с терроризмом: / В. Ф. Антипенко. автореферат дисс. док. юрид. наук. – М., 2004. – 60 с.

¹³ Петрищев В. Е. Заметки о терроризме / В. Е. Петрищев. – М., 2001. – С. 11.

¹⁴ Карпец И. И. Преступления международного характера: монография / И. И. Карпец. – М.: Юрид. лит., 1979. – 198 с.

¹⁵ Петрищев В. Е. О задачах борьбы с терроризмом в государствах-участниках СНГ. Консолидация усилий правоохранительных органов стран СНГ – основа противодействия транснациональной преступности // Международно-практической конференции «О развитии взаимодействия правоохранительных органов государств-участников Содружества Независимых Государств в борьбе с преступностью, международным терроризмом и иными проявлениями экстремизма», 21–23 марта 2001 г. в г. Минске. – М, 2001. – С. 195.

¹⁶ Гулиев А. Д. Средства Массовой Информации и международный терроризм. / А. Д. Гулиев. Часопис. Київського університету права (наук. журнал). – № 3. – 2011. – С. 271–275.

¹⁷ Кривохижа В. И. Современный мир и международный терроризм в условиях глобализации / В. И. Кривохижа // Дипломатический ежегодник. – 2002. – М., 2003. – С. 32.

¹⁸ Петрищев В. Е. Организационно-правовые аспекты борьбы с терроризмом в странах СНГ / В. Е. Петрищев. Социальные и психологические проблемы с международным терроризмом / Ред. В. Н. Кудрявцев. – М., 2002. – С. 67.

Резюме

Досліджено різні види тероризму, регульовані міжнародними договорами щодо боротьби з тероризмом і доцільності проаналізувати деякі з них з огляду визначення поняття «тероризм».

Ключові слова: Конвенція, тероризм, право, міжнародно-правові акти, універсальні і регіональні міжнародні договори, міжнародний тероризм, насильство, погроза, соціально-політичне явище, загальнолюдські цінності.

Резюме

Исследуются различные виды терроризма, регулируемые международными договорами в области борьбы с терроризмом и целесообразности проанализировать некоторые из них с точки зрения определения понятия «терроризм».

Ключевые слова: Конвенция, терроризм, право, международно-правовые акты, универсальные и региональные международные договоры, международный терроризм, насилие, угроза, социально-политическое явление, общечеловеческие ценности.

Summary

Various types of terrorism, regulated by international treaties in the field of combat terrorism and to analyze whether some of them in terms of the definition of terrorism are investigated.

Key words: Convention, terrorism, law, international legal acts, universal and regional treaties, international terrorism, violence, threat, socio-political phenomenon, universal values.

Отримано 6.01.2012

Я. В. ОХОТА

Яніна Валеріївна Охота, здобувач Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ КОНВЕНЦІЙНИХ ПОЛОЖЕНЬ ЩОДО ЗАБОРОНИ КАТУВАННЯ ТА ІНШИХ ЖОРСТОКИХ, НЕЛЮДСЬКИХ АБО ТАКИХ, ЩО ПРИНИЖУЮТЬ ГІДНІСТЬ, ВИДІВ ПОВОДЖЕННЯ ТА ПОКАРАНЬ

Сучасний розвиток загальносвітової спільноти пов'язано з забезпеченням прав людини та дотриманням державами вимог щодо неуможливлення порушень у цій царині. Тенденції підходів у міжнародному праві стосовно відповідальності держави за взяті зобов'язання продиктовано встановленими у Європі інституціями та процедурами щодо захисту прав і свобод людини. Яскравим прикладом цього є діяльність Ради Європи, Європейського суду з прав людини та Комітету проти тортур та інших міждержавних утворень.

Визначивши напрям як об'єднувальний щодо співпраці держав, повага до прав людини на загальносвітовому рівні та в межах дії норм європейського права особливо викликає з'ясування стану у кримінальному судочинстві та під час виконання покарання. Ця окрема категорія дає уявлення щодо стану держави в сфері застосування принципу гуманізму та поваги до основних прав і свобод людини. Сьогодні усім відомо, що заборона катувань є нормою абсолютної заборони і закріплена у ст. 3 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка ратифікована Україною у 1997 р. Стаття 3 Конвенції зазначає, що «нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поведженню або покаранню»¹. На виконання вимог даної статті, з метою посилення, у разі необхідності, захисту осіб, позбавлених волі, від катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поведження або покарання, державами – членами ради Європи було створено Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність поведженню чи покаранню, що підписав Європейську Конвенцію про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поведженню чи покаранню, ратифіковану Україною у 1997 році. У цьому правовому акті наголошено, що жодні виняткові обставини, якими б вони не були, не можуть бути для держави-сторони виправданням катувань на будь-якій території під її юрисдикцією¹.

До того ж і Конституцією України проголошено право кожної людини на життя і повагу до її гідності, ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поведженню чи покаранню. Обов'язок держави – захищати життя і гідність людини. Але навіть закріплення міжнародних стандартів цих прав у Конституції України, на жаль, досі не зумовило суттєвих змін стану їх забезпечення у державі.

Так, досліджуючи систему кримінальної юстиції, можна зробити висновок, що вона є сферою, де ризик катувань та інших форм поганого поведження залишається високим. Це відзначалося у доповідях Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також у доповідях Комітету ООН проти катувань, Комітету ООН з прав людини, Європейського комітету із запобігання катуванням та поганому поведженню. Як аргумент аналіз звернень громадян до Уповноваженого з прав людини свідчить, що стан забезпечення основ людських прав є незадовільним².

Якщо звернутися до дослідження, такого стану, то слід зауважити, що однією з причин незабезпечення цих прав є те, що українське кримінальне законодавство не повною мірою враховувало вимоги міжнародних стандартів свободи від катувань, а Кримінальний Кодекс України 1960 р. не містив норми щодо кримінальної відповідальності за катування, про визнання катування окремим видом злочину та призначення суворого покарання за нього³.

Зміни в системі управління державою та відповідальність за взяті зобов'язання уряд України у напрямі подальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів та зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством вне-

© Я. В. Охота, 2012

¹ Дана норма є нормою прямої дії та визначає форму поведінки посадових осіб, які знаходяться при виконанні досудового, судового та після засудження провадження з особою.